

แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท

A Concept of Individualism in Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาพูนศักดิ์ วชิรวโรโส (กมล)

Phramaha Poonsak Vajiravamsa (Kamol)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

ดุชนิพนธ์นี้เป็นการศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอัตถิภาวนิยม (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท (๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอัตถิภาวนิยมกล่าวถึงการมีเสรีภาพและความรับผิดชอบในการเลือกที่จะยอมรับหรือปฏิเสธต่อปรากฏการณ์ของชีวิตที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้าด้วยความเป็นตัวของตัวเอง โดยการยอมรับผลที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคม ส่วนปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงคุณลักษณะเฉพาะของความเป็นมนุษย์ที่แต่ละบุคคลจะมีความสามารถปฏิบัติเพื่อแสวงหาความจริงของชีวิตตามแนวคิดและวิถีของตนเอง ในการพัฒนาความเป็นอิสระทางจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นในวัตถุและรู้เท่าทันความเป็นจริงของชีวิตและสังคมแบบมีปฏิสัมพันธ์อย่างสอดคล้องซึ่งกันและกัน

จากการวิเคราะห์แนวคิดทั้งสองพบว่า แนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอัตถิภาวนิยมมีความเข้มข้นในด้านความมีเสรีภาพโดยไม่สนใจผู้อื่น ซึ่งต่างจากปัจเจกนิยมพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นปัจเจกนิยมที่แสดงถึงการพัฒนาตนเองและพร้อมที่จะช่วยเหลือคนอื่น โดยอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจตนเอง และเข้าใจผู้อื่นด้วย และพร้อมเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อันเป็นการพัฒนาความเป็นปัจเจกนิยม

คำสำคัญ : แนวคิด, ปัจเจกนิยม, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This dissertation is a study of the concept of individualism in Theravada Buddhist philosophy which consist of three objectives: (1) to study the concept of individualism in existential philosophy (2) to study the concept of individualism in Theravada Buddhist philosophy and (3) to analyze the concept of individualism in Theravada Buddhist philosophy by documentary study.

The study found that individualism in the existentialism philosophy is popular with the freedom and responsibility to choose an enterprise with identity and acceptance. It will happen to themselves and to the society in which freedom is accepted and responsible for the truth. Individualism in Theravada Buddhist Philosophy discusses the unique characteristics of humanity that each person is capable of practicing in order to seek the truth of life according to his or her own ideas and paths. To develop a mental independence that does not hold on to objects and knows the realities of life and society in a mutually coherent way.

Based on the analysis of the two concepts, the individualistic concept of existentialism is concentrated in terms of liberty without regard for others. Unlike individualism, Theravada Buddhist philosophy. It is an individualism that represents self-improvement and is ready to help others. By living together in self-understanding, and understand others, understanding the nature of man, and the development of individualism as a whole.

Keywords: Concept, Individualism, Theravada Buddhist philosophy

บทนำ

การที่มนุษย์ไม่สามารถหาเหตุผลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนได้ นับเป็นปัญหาที่บ่งบอกได้ว่าการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นไปตามความเคยชิน และอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล จึงมีความสงสัยเกิดขึ้นมากมายในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำเพื่อตนเอง การกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม และส่วนหนึ่งก็เกิดจากทัศนคติที่อยู่ภายในแต่ละปัจเจกบุคคล ในความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าและส่งผลดีออกมาให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคม “การมีชีวิตที่ถูกต้องดีงามและประเสริฐอย่างแท้จริง คือ การมีชีวิตที่เป็นปัจเจกบุคคลอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อื่นได้”^๑ พุทธปรัชญาจำแนกมนุษย์ออกเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป ๒) บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป ๓) บุคคลผู้สว่างมาแต่มีดีไป ๔) บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป^๒ เราสามารถประเมินความเป็นมนุษย์ได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้

มนุษย์สามารถคิด พูด ทำ จึงจัดเป็นศักยภาพในการกระทำทางมโนกรรม วาจกรรม และกายกรรม การกระทำในลักษณะนี้ คือ เสรีภาพ (Freedom) ในการกระทำและการเป็นอยู่ของบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้

^๑ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สิทธิ บุตรอินทร์, ปรัชญานิพนธ์ Philosophical Composition, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๙), หน้า ๙๐.

^๒ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๑๖๑.

เสรีภาพจึงเป็นสิ่งปรารถนาของบุคคล เสรีภาพจึงเป็นหลักที่สามารถนำมาพัฒนาปัจเจกภาพของบุคคลได้ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่ทรงอำนาจและควรค่าแก่การแสวงหา เพราะเป็นหลักประกันของการกระทำ (Actions) อย่างน้อยมนุษย์ต้องยอมรับว่า ความคิด (Thinking) การใช้ความคิด หรือสิ่งที่ถูกเรียกว่า เจตจำนงเสรี (Free will) เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ในตัวเอง ที่เป็นหลักการดำเนินชีวิตทั่วไปของมนุษย์

สำหรับความหมายของมนุษย์ วิทย์ วิศทเวทย์^๑ ได้วิเคราะห์มนุษย์ไว้ ๖ ประการ โดยการกล่าวถึง เจตนาที่แสดงถึงความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ คือ ๑) เจตนาที่จะให้ตนเองได้ประโยชน์ แม้ว่าจะเป็นโทษแก่ผู้อื่นก็ทำถ้าหากจำเป็นในการที่ตนเองจะได้ประโยชน์ ๒) เจตนาที่จะให้โทษแก่ผู้อื่น โดยที่ตนไม่หวังประโยชน์อะไร ๓) เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ แต่ทั้งนี้ก็เพียงเพราะว่าเป็นหนทางที่จะทำให้ตนเองได้ประโยชน์ ๔) เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ โดยไม่คำนึงว่าตนเองจะได้ประโยชน์หรือไม่ ๕) เจตนาที่จะให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ โดยที่รู้ว่าเป็นโทษแก่ตนเอง ๖) ไม่มีเจตนาที่จะให้ประโยชน์หรือโทษ ไม่ว่าแก่ตนเองหรือผู้อื่น แต่ที่กระทำเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ หรือเป็นไปตามหลักการหรืออุดมการณ์หรือเป็นความรับผิดชอบของตน

มนุษย์ตามทัศนะของพุทธปรัชญา คือ ผู้ประเสริฐเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ หากแต่ความเป็นมนุษย์ จะมีความหมายหรือคุณค่าได้ก็อยู่กับการกระทำ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ ด้วยเหตุนี้ พุทธปรัชญาจึงเน้นให้มนุษย์ตระหนักรู้ตัวเอง เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยการตระหนักรู้ถึงตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ ให้มนุษย์สำนึกถึงการฝึกตนเองก่อน คือ “จงเตือนตนด้วยตนเอง”^๒ ในการพัฒนาปัจเจกภาพของบุคคลอย่างมีเสรีภาพตามกระบวนการ และมีความเป็นตัวของตัวเอง

ปัญหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก แต่เป็นเพียงสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ที่ต้องนำมาแก้ไขที่ตัวเอง โดยตัดสินใจเลือกอย่างอิสระ ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งของเราได้”^๓ เป็นการแสดงถึงความเป็นมนุษย์ที่ไม่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของพระเจ้าผู้สร้างหรือเทพเจ้าองค์ใดที่จะปล่อยให้ไปเป็นไปตามที่กำหนดของโชคชะตา แต่มนุษย์คือผู้กำหนดบทบาทของตัวเอง “เมื่อมนุษย์รู้จักตนเองเช่นนี้แล้ว จึงจะได้ชื่อว่ามีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง”^๔ ตามทัศนะพุทธปรัชญา ที่ให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์มาแต่เดิม พุทธปรัชญามองมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาให้ถึงความเป็นจริงได้ แต่อาจแตกต่างจากแนวคิดของนักปรัชญาร่วมสมัยของอินเดีย และแนวคิดของปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณและสมัยใหม่อยู่บ้าง

^๑ วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖.

^๒ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗๙/๑๕๑.

^๓ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๘/๘๒.

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๑/๕๙.

พุทธปรัชญายอมรับว่าปัจจัยเป็นสิ่งที่เกื้อกูลต่อการสำนึกรู้ตัวเองได้ด้วย ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกภายนอกมีความสำคัญ จึงมีเหตุการณ์ในคราวหนึ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “กุมารทั้งหลาย พวกเธอจะแสวงหาหญิง หรือแสวงหาตน อย่างไหนจะประเสริฐกว่ากัน”^๗ สิ่งที่ปรากฏแก่กุมารเหล่านั้นที่มีวสุงใจไปภายนอก คือ เรื่องของสตรีนางนั้น จึงทำให้กุมารได้สติกลับคืนด้วยการตระหนักได้แล้วตอบว่า “การที่ข้าพระองค์แสวงหาตนนี้แหละ ประเสริฐกว่า”^๘ “เธอจงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาตนด้วยตนเอง ถ้าเธอคุมครองตนเองได้แล้ว มีสติเธอก็จักอยู่เป็นสุข”^๙ จากข้อความนี้พุทธปรัชญามองความสำคัญของมนุษย์ว่า “พระพุทธศาสนาได้นำหน้าปรัชญามนุษยนิยม (Humanism) มานานแล้ว โดยให้เกียรติแก่มนุษย์ ยกย่องมนุษย์ ตั้งขึ้นโดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ด้วยกัน เน้นให้มนุษย์พยายามด้วยตนเองในการบรรลุผลต่าง ๆ มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการเลือก วิธีชีวิตของตนเอง”^{๑๐}

หลักสำคัญของพุทธปรัชญาอย่างหนึ่ง คือ มนุษย์ควรทำความเข้าใจตัวเอง โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายด้วยความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในการแสดงว่า “ตนแล เป็นที่พึ่งของตน ตนแลเป็นคติของตน เพราะฉะนั้น เธอจงสงวนตนให้ดี”^{๑๑} หลักนี้คือ “เป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตัวเองให้มากขึ้น และเข้าใจตัวเองดังที่โสกราตีสกล่าวไว้ว่า “จงรู้จักตัวเจ้าเอง (Known thyself)”^{๑๒} ความเป็นมนุษย์มิใช่สิ่งถูกสร้าง มนุษย์จึงสามารถพัฒนาตัวเองได้ ความเป็นมนุษย์มิใช่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกหรือพระเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง หากแต่มนุษย์คือผู้กำหนดบทบาทของตัวเอง แล้วสร้างประโยชน์ที่เป็นสากล

พุทธปรัชญามีหลักและกระบวนการในการพึ่งตนเองที่เป็นแนวคิดด้านเสรีภาพไว้อย่างสูงสำหรับนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในชีวิตด้วยความพากเพียร โดยเฉพาะการให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาเป็นอันดับแรก โดยเน้นที่ปัจเจกบุคคลเพื่อการพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายโดยมิให้ยอมจำนนอยู่กับอำนาจภายนอกหรือโชคชะตา “พระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธแนวคิดเชิงปรัชญาทั้งในฐานะที่เป็นหลักการหรือทฤษฎีทั้งในฐานะที่เป็นมรรคาหรืออุบายที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์”^{๑๓} “อันเป็นพลังแห่งสติปัญญาของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องอ่อนวอนขอต่อสิ่งใด ๆ เป็นหลักแห่งการพึ่งตนเองโดยแท้”^{๑๔} ที่เป็นเอกลักษณ์ในทางพุทธปรัชญาด้วยการแสดงถึงความสามารถของมนุษย์ในการเป็นอยู่ และการแก้ปัญหาที่มนุษย์ต้องพบเจอ

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๖/๔๕.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๖/๔๖.

^๙ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗๙/๑๕๑.

^{๑๐} วศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า คำนำ.

^{๑๑} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๘๐/๑๕๑.

^{๑๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต), ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๘.

^{๑๓} พระศรีคัมภีร์ญาณ, พุทธปรัชญา, (พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓.

^{๑๔} สนิท ศรีสำแดง, ปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในปรัชญาอรรถิภาวนิยม
๑. เพื่อศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท
๑. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยเน้นการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีขั้นตอนของการศึกษา ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความเป็นปัจเจกนิยม โดยศึกษาชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี คือ หนังสือนิพนธ์ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตบางส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาอังกฤษและที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทยที่เกี่ยวกับปรัชญาปัจเจกนิยม

๒. หลังจากสืบค้นข้อมูลแล้ว ก็นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบหาแนวคิดปัจเจกนิยมของนักคิดต่าง ๆ ที่เป็นแนวคิดปัจเจกนิยมทางตะวันตก แล้วนำแนวคิดที่ได้มาเทียบเคียงแนวคิดปัจเจกนิยมที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยนำข้อมูลทั้งสองมาวิเคราะห์เทียบเคียงกันออกมาเป็นองค์ความรู้

๓. ดำเนินการวิจัยโดยอาศัยการวิเคราะห์แนวคิดปัจเจกนิยมทางตะวันตก ในสำนักอรรถิภาวนิยม พร้อมมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเน้นที่ข้อมูลหลักฐานของแนวคิดปัจเจกนิยม แล้วสรุปผลการวิจัย

ความหมายและลักษณะของปัจเจกนิยมในปรัชญาอรรถิภาวนิยม

คำว่า “ปัจเจกนิยม” (Individualism) คือ แนวคิด (concept) ของบุคคลที่แสดงออกถึงคุณลักษณะเฉพาะตัว ความหมายและลักษณะแนวคิด (concept) ปัจเจกนิยมนี้ ทางพจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๕} ได้ให้ความหมายของปัจเจกนิยมไว้ว่า พรรณนาที่เน้นความสำคัญหรือความเป็นจริงของปัจเจกบุคคล ด้วยวิธีการในการอธิบายและเข้าใจความรู้ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเป็นอย่างดี ด้วยกระบวนการทางความคิดของบุคคลนั้น ๆ เพื่อจะสามารถเข้าใจแนวคิดปัจเจกนิยมได้

^{๑๕} พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, อังกฤษ-ไทย, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศีกิโสการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๙.

ลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดแบบส่วนย่อยเป็นใหญ่ ในสมัยของโลกตะวันตก ช่วงคริสต์วรรษที่ ๑๗ – ๑๘ แนวคิดนี้มีความเชื่อว่าส่วนรวมมาจากการรวมกันของหน่วยย่อย^{๑๖} ลัทธิปัจเจกนิยมมีแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าการเอาตัวปัจเจกชนเป็นหลัก คือ การให้แต่ละคนสำคัญส่วนรวมไม่มีจริง ส่วนรวมเป็นเพียงชื่อเรียกกลุ่มของส่วนย่อย ท่าทีของปัจเจกนิยมจึงมุ่งเข้าหาตัวเองและจบที่ตัวเอง ด้วยการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ปัจเจกนิยม (Individualism) เป็นแนวคิดแบบมนุษยนิยมแบบหนึ่ง ที่มีแนวคิดที่ว่า ตัวบุคคลหนึ่งคนสำคัญเท่า ๆ กันอย่างเสมอภาค ในแนวคิดปัจเจกนิยมนี้มีอยู่สองแนวคิดด้วยกัน คือ การมองถึงคุณค่าของมนุษย ด้วยความเป็นตัวของตัวเองอย่างมีเสรีภาพจากการเชื่อมั่นในตนเอง ในด้านอิสระทางความคิดและการสร้างสรรค์ และในอีกแนวคิด คือ การมองว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นสัตว์สังคม ไม่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างความสุขความทุกข์ ซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลไป ต่างคนต่างมีไม่เหมือนกันแนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

แนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

เสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นการแสดงว่า มนุษย์คือตัวแทนแห่งเสรีภาพ เพราะสามารถกระทำการใด ๆ ที่ตนเลือกได้ และอยู่ในฐานะเลือกที่จะทำชั่วหรือทำดีได้ด้วย มนุษย์ไม่ได้ถูกดึงลงหรือถูกกดขี่ด้วยปัจเจกบุคคลหรือสังคมใด ๆ หรือสัมพันธ์ภาพใด ๆ แม้แต่กับพระเจ้า แต่ก็ไม่ได้หมายถึงความปราศจากความรับผิดชอบ เพราะมนุษย์สามารถเข้าใจเสรีภาพได้ในภาวะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการกระทำการหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นย่อมมีผลที่เกิดขึ้นตามมาเป็นพันธะแห่งการกระทำที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นแง่ลบหรือแง่บวก^{๑๗} เสรีภาพของเราต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมอันหมายถึง ว่าเราต้องระวังไม่ให้เสรีภาพเราไปเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพของคนอื่น ด้วยเหตุนี้เสรีภาพที่เราพึงมีพึงที่กระทำได้นั้นต้องไม่เป็นเสรีภาพที่เป็นไปเพื่อความ

ฌอง ปอล ซาทร์ (Jean Paul Sartre) ให้ความหมายว่า เสรีภาพไม่ได้หมายถึงสัมฤทธิ์ผลของการตัดสินใจว่า เราเลือกทำอะไรแล้วต้องทำสำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก^{๑๘} โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ให้ความหมายว่า เสรีภาพเป็นการปราศจากการคัดค้าน เพราะการคัดค้านย่อมทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ทำให้ความหวังของบุคคลไม่สามารถสำเร็จลงได้^{๑๙} มนุษย์ก็มีความ

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน, ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ทุนนิยมกับพุทธศาสนา**, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๑๗} เดือน คำดี. **ปัญหาปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๗๑ – ๗๒.

^{๑๘} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **เปรียบเทียบความคิด พุทธศาสน์ ซาทร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๖), หน้า ๒๐.

^{๑๙} JEAN – PAUL SARTRE, **ปรัชญาเอ็กซิสตองเชียลิซึม**, โดย ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วลี, ๒๕๒๖), หน้า ๑ – ๒.

รับผิดชอบทางศีลธรรมคอยเตือนให้เราระลึกถึงเสรีภาพอยู่เสมอ^{๒๐} แต่มนุษย์ไม่สามารถที่จะยกเลิกเสรีภาพได้ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ติดตัวมา และไม่สามารถสลัดออกได้ เพราะมนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free)

เสรีภาพเป็นเสรีภาพอย่างแท้จริงของมนุษย์ที่มนุษย์จะได้เลือกได้เพราะลักษณะที่เป็นแก่นของมนุษย์ก็คือเสรีภาพที่จะตัดสินใจเลือกหรือจะทำอะไร มนุษย์สามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจอะไรก็ได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถที่จะยกเลิกเสรีภาพได้ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่ติดตัวมาและไม่สามารถสลัดออกได้ เพราะมนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ (Man is condemned to be free)^{๒๑} แนวคิดของฌอง ปอล ซาทร์ กล่าวถึงมนุษย์มีเสรีภาพอยู่โดยปกติอยู่แล้วขึ้นอยู่กับที่มนุษย์เองจะใช้เสรีภาพหรือเปล่า เสรีภาพ คือ คำที่มีความหมายกว้าง แต่สามารถกล่าวรวมลงในความหมายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดสองลักษณะ ได้แก่ ทางศาสนาและปรัชญา นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งความสำคัญด้านความหมายได้ว่า เสรีภาพที่เกิดจากการกระทำตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า และไม่ได้ตั้งอยู่ในความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า

แนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกนิยม

แนวคิดปัจเจกนิยมที่กล่าวไว้ว่าด้วยเสรีภาพของมนุษย์ คือ “มวลมนุษย์เกิดมา มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ในเกียรติภูมิ ต่างมีความรู้สึกผิดชอบและมโนธรรมและควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ”^{๒๒} “ชีวิตมนุษย์จะมีคุณค่าขึ้นอยู่กับภาวะอันหนึ่งคือการรู้จักตัวเอง”^{๒๓} “มนุษย์ผู้ที่ค้นพบตัวเองโดยตรงในคำว่าข้าพเจ้าคิด (cogito) ไม่ใช่เพียงแค่ตัวเขาเองเท่านั้นแต่หมายถึงคนอื่นทุกคนที่มีสถานะการดำรงอยู่ของตัวเองด้วย”^{๒๔} การรู้แจ้งตัวตนที่แท้จริง หรือตัวตนที่เป็นอุดมการณ์ของตนที่ถูก ไม่ควรจะพูดว่าเสรีภาพแห่งเจตจำนง แต่ควรพูดว่าเสรีภาพแห่งอัตตา^{๒๕}

^{๒๐} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓๕ – ๓๓๖.

^{๒๑} พระเมธีธรรมาภรณ์, (ประยูร ธมมจิตโต), **เปรียบเทียบความคิด พุทธาส-ชาตร**, หน้า ๒๐.

^{๒๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรม-หน่วยที่ ๑-๗**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๕.

^{๒๓} ดูรายละเอียดใน สมภาร พรหมทา, **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๔.

^{๒๔} Jean-Paul Sartre, **Existentialism is a Humanism**, translated by Carol Macomber, [London: Yale University press, 2007], p. 41.

^{๒๕} พระทักษิณคณาธิกร, **ปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๓.

แนวคิด “อัตถิภาวนิยม (Existentialism)” ของฌ็อง-ปอล ซาทร์ เป็นแนวคิดหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดของปัจเจกนิยมดังที่ ได้ให้ความหมายของเสรีภาพไว้ว่า “เป็นความสามารถที่จะเลือกทำสิ่งใดก็ได้ตามเจตจำนงของตนเอง” ดังนั้น มนุษย์จึงสามารถสร้างชีวิตของตนให้เป็นไปตามความต้องการ ซาทร์ ได้แสดงแนวคิดที่เกี่ยวกับมนุษย์ว่า “มนุษย์ถูกสาปให้มีเสรีภาพ” (MAN IS CONDEMNED TO BE FREE) เพราะมนุษย์ไม่อาจปฏิเสธเสรีภาพของตนเองได้ และมนุษย์ไม่สามารถยุติการเลือกได้ตราบเท่าที่ยังมีลมหายใจอยู่

ด้วยเหตุนี้เสรีภาพจึงต้องอยู่ควบคู่กับการเป็นมนุษย์เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ และแสดงถึง (Being) คือความเป็นมนุษย์ แต่เสรีภาพในที่นี้ มิใช่เสรีภาพจะทำอะไรก็ได้ตามที่ใจปรารถนา แม้ว่ามนุษย์สามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจอะไรก็ได้ แต่มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการเลือกและการตัดสินใจนั้น กล่าวคือ มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการใช้เสรีภาพของตนเลือก การกระทำที่ไม่กระทบกระเทือนเสรีภาพของคนอื่น และยิ่งไปกว่านั้นมนุษย์ควรเลือกการกระทำที่ส่งเสริมเสรีภาพของตนเองและของผู้อื่นด้วย ฌ็อง-ปอล ซาทร์ แบ่งความเป็นมนุษย์ออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ภาวะในตัวเอง (Being-in-itself) ซาทร์ หมายถึง วัตถุทั้งหลายทั้งปวงที่ไม่มีความสำนึกใด ๆ คือเป็นสิ่งมีอยู่แต่ไม่รู้ว่ามีคุณค่าอะไรหรือมีประโยชน์อย่างไร วัตถุทั้งหลายทั้งปวงเป็นอย่างที่มันเป็นเช่นนั้น ไม่มีความสามารถที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับสิ่งอื่นได้ ภาวะในตัวเองเป็นสิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง คือเป็นอย่างที่เป็นอยู่อย่างนั้น ลักษณะสำคัญของภาวะในตัวเองคือความไร้สำนึก

๒. ภาวะสำหรับตัวเอง (Being-for-itself) ซาทร์ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ ที่มีความสำนึก จึงไม่ใช่มีอยู่แบบธรรมดา แต่สามารถกำหนดคุณค่าให้แก่ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของตัวเองและสิ่งนี้คือมนุษย์นั่นเอง^{๒๖} เฉพาะมนุษย์เท่านั้นและมนุษย์ในที่นี้ก็จำกัดอีกว่าเป็นความสำนึกเท่านั้น หรือภาวะสำหรับตัวเองนั้น คือ “จิต” ของมนุษย์นั่นเอง” จึงเรียกการมีอยู่ของมนุษย์ว่าอัตถิภาวะ (Existence) เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งมีอยู่ที่แตกต่างกัน^{๒๗} และยังมีแนวคิดที่มีความเป็นปัจเจกนิยมที่ให้ความสำคัญแก่มนุษย์

มนุษย์ประสบความสำเร็จได้ด้วยสัญชาตญาณที่มีการพัฒนา และจากพื้นฐานเจตจำนง จากการกล่าวถึงข้อพิสูจน์นี้ เจตจำนงที่จะมีอำนาจจึงเป็นศักยภาพที่มีอยู่ภายในตัวของมนุษย์ และมนุษย์เองก็สามารถค้นหาตัวตนได้ด้วยเจตจำนงที่จะมีอำนาจ โดยผ่านการทดสอบแล้วแปรสภาพจนกระทั่งเข้าใจในตนเอง ในความหมายของแนวคิดด้านปัจเจกนิยมอีกแนวคิดคือ อำนาจที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ภายในตัวเอง

^{๒๖} ปานทิพย์ ศุภนคร, **ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสต์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐.

^{๒๗} ปานทิพย์ ศุภนคร, **ปรัชญาเอกซิสเตนเชียลลิสต์**, หน้า ๒๑.

และเป็นอำนาจเชิงสร้างสรรค์สำหรับตนเอง อีกทั้งยังเป็นแรงผลักดันขั้นมูลฐานของชีวิตที่มนุษย์สามารถควบคุมด้วยการใช้เหตุผลคิดตรองจนเกิดความเชื่อมั่นแล้วลงมือกระทำให้บรรลุจุดหมายตามที่ตั้งใจไว้ ดังนั้นการดำเนินชีวิตด้วยเจตจำนงที่จะมีอำนาจจึงไม่มีรูปแบบที่แน่นอน และเป็นปัจเจกบุคคล

แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิด (concept) ที่เป็นปัจเจกนิยมหรือไม่อย่างไร ? ซึ่งก็เป็นคำถามที่เป็นแรงผลักดันให้เราได้ศึกษาว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดที่เป็นแนวคิดปัจเจกนิยมอย่างไร แนวคิดปัจเจกนิยมมีแนวคิดที่ว่า มนุษย์เรามีความเป็นอิสระในการที่จะทำอะไรก็ได้ในวิถีของตนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ดังคำที่กล่าวว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง”^{๒๘} ดังพระพุทฺธพจน์ที่ตรัสไว้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของความเป็นปัจเจกนิยม ที่จัดเป็นแนวคิดในการเน้นที่การบอก และการสอนตนเองเป็นหลักสำคัญ “พุทธปรัชญาเถรวาทพยายามแสวงหาคำอันแท้จริงของมนุษย์ที่จะเป็นอิสระจากอิตตาและตัณหา”^{๒๙} ด้วยการกล่าวและแสดงถึงตัวตนอย่างชัดเจนจากตัวตัณหา และการสำนึกได้ด้วยตัวเองตามแนวคิดอย่างอิสระ

พุทธปรัชญาเถรวาทแสดงถึงอีกว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งของเราได้”^{๓๐} จะเห็นว่าการมีเสรีภาพของมนุษย์และขอบเขตของเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และคำถามที่ว่าพุทธปรัชญามีแนวคิดอย่างไรกับการมีเสรีภาพในระดับปัจเจกบุคคล ในพุทธปรัชญาอธิบายแนวคิดปัจเจกนิยมอย่างไร ? นักคิดทางพุทธปรัชญาจะตอบปัญหานี้อย่างไร ? และในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสอนและอธิบายไว้อย่างไร ?

พุทธปรัชญากล่าวถึงพระพุทธเจ้าอย่างนี้ว่า “พระสมณโคตมเป็นสัพพัญญู มีปกติเห็นธรรมทั้งปวงทรงปฏิญาณญาณทัสสนะ”^{๓๑} ปัจเจกบุคคลในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวถึงความเป็นมนุษย์ที่มีคุณลักษณะเฉพาะ คือ “มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่มีวิวัฒนาการมายาวนาน และเป็นสิ่งที่พุทธปรัชญาให้ความสำคัญมากที่สุด เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวเท่านั้นที่สามารถบรรลุธรรมสูงสุดได้”^{๓๒} ตามความสามารถที่ตนเองกระทำให้เกิดมี

^{๒๘} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗๙/๑๕๑.

^{๒๙} รัตน์ ปัญญาภา “ศักดิ์ศรีมิติตะวันตกไทย และพระพุทธศาสนา” วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๓๑.

^{๓๐} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๘/๘๒.

^{๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๕/๒๑๖.

^{๓๒} ดูรายละเอียดใน ผศ.ธีรโชติ เกิดแก้ว, พุทธปรัชญา มิติการมองโลกและชีวิตตามความจริง, หน้า ๑๐๐.

แนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีกล่าวถึงก็มีอยู่หลายที่ และก็ปรากฏในมัชฌิมนิพนธ์ที่ พระพุทธเจ้าตรัสความเชื่อ (ศรัทธา) ความชอบใจ (รูกิ) การแสวงหาความรู้ (อนุสสวะ) การวิเคราะห์วิจารณ์ (อาการปริวิตักกะ) การแสดงความเห็นของตน (ทิฏฐินิขณานันต) เป็นสิ่งที่กำหนดให้เป็นอย่างใด อย่างหนึ่งไม่ได้ ส่วนนี้นับเป็น “ปัจเจกวินิจฉัยวัตถุ” คือ สิ่งที่ปัจเจกชนมีความเป็นอิสระส่วนบุคคลที่จะให้ เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๓๓} หากศึกษาหลักคำสอนทางพุทธปรัชญาแล้วจะเข้าใจเลยว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัส แต่เรื่องการดับทุกข์ การมองโลกตามความเป็นจริง และสิ่งที่ปรากฏให้เห็นและได้ศึกษากัน คือ การฝึก ตนเองเป็นสำคัญ

อันหมายถึงพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญของมนุษย์เป็นหลัก แล้วยังทรงให้แนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงของชีวิตได้ตามที่ตนเองพยายามเพื่อให้เข้าถึงและเพื่อให้พ้นทุกข์ หากกล่าวอีกรูปแบบหนึ่งก็เป็นการกระทำที่จะต้องอาศัยตนเองเป็นหลักใหญ่ก่อนแล้วจึงจะสามารถมอง ออกไปข้างนอกได้

แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเป็นการแสดงให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ด้วยตนเอง โดยที่ผู้อื่น ไม่สามารถรู้แทนได้ หรืออีกแบบหนึ่งเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้ารู้โดยพระองค์เอง ดังมีคำว่า “จักขุ เกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วในธรรมทั้งหลายในทุกข้ออริยสัจนี้ ควรกำหนดรู้ เราได้กำหนดรู้แล้ว ทุกขสมุทยอริยสัจ ควรละเสีย เราละได้แล้ว ทุกขนิโรธอริยสัจ ควรทำให้แจ้ง เราได้ทำให้แจ้งแล้ว ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ควรให้เจริญ เราได้ให้เจริญแล้ว”^{๓๔} ความพยายามและความมุ่งมั่นของเจ้าชายสิทธัตถะเพื่อจะแสวงหาความจริงในธรรมชาติเพื่อขจัดทุกข์ จากที่กล่าวมาก็เป็นความรู้ของพระพุทธเจ้า ก่อนที่พระองค์จะทรงสอนความรู้ที่พระองค์ทรงค้นพบ ให้กับ ปญฺจวัคคีย์ อันแสดงถึงความว่าสิ่งที่พระองค์เป็นเรื่องที่ทุกคนรู้ได้หากต้องกระทำตามแนวคิดนี้

บทสรุป

สรุปผลวิเคราะห์

แนวคิดปัจเจกนิยมในสำนักอรรถิถิภาวนิยม กับแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีความ สอดคล้องกันในเรื่องของความมีเสรีภาพ และความเข้มข้นของขอบเขตอันเป็นการแสดงถึงเป้าหมายของ การมีชีวิตแบบปัจเจกนิยม ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาและความเป็นมาของปัญหาความเป็นปัจเจกนิยม มาตั้งแต่บทที่ ๑ ถึงบทที่ ๓ ดังมีแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมที่สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับด้วยกัน คือ

^{๓๓} พระมหาอุทัย ญาณธโร, วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ อภิปรัชญาของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๐ – ๒๔๑.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕/๒๒.

ระดับเข้มข้น ระดับปานกลาง และระดับอ่อน จากระดับของแนวคิด ๓ ระดับที่กล่าวมานั้นแนวคิดปัจเจกนิยมสำนักอรรถิภาวนิยม ปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท ดังจะกล่าวตามลำดับ

แนวคิดสำนักอรรถิภาวนิยมจะเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะของการแสดงออก และคิดอย่างมีอิสระเสรีภาพ ด้วยการมองตนเองเป็นหลักสำคัญในการ ค้นหาความเป็นมนุษย์และการปฏิบัติของมนุษย์ ต่อมมนุษย์ด้วยกันเอง จากการศึกษาแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยม และปัจเจกบุคคลของสำนักอรรถิภาวนิยมแล้ว ก็จะเป็นไปใน การอยู่แบบตัวคนเดียวไม่สนใจใคร แต่การกระทำที่กล่าวถึงเสรีภาพนั้น แนวคิดสำนักอรรถิภาวนิยมกล่าวถึงการเลือกที่จะกระทำ เป็นการแสดงออกถึงควมมีเสรีภาพของมนุษย์ด้วย

จึงกล่าวได้ว่าเสรีภาพที่ใช้ในความหมายทางจริยธรรมและสังคมหมายถึง สภาพที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคนต่อกันหรือเงื่อนไขของชีวิตของคนในสังคม ทั้งนี้เพราะเสรีภาพ หมายถึง การดำเนินชีวิตโดยปราศจากอำนาจหรือแรงบังคับจากผู้อื่น หรือคน ๆ หนึ่งจะพูดถึงเสรีภาพได้เมื่อเขาสามารถเลือกจุดหมายของเขาเองได้ เขาสามารถเลือกสิ่งที่เขาพอใจได้และไม่เลือกสิ่งที่เขาไม่พอใจได้

ความหมายของแนวคิดสองประการเป็นแนวคิดในด้านของปัจเจกบุคคลนั้น แนวคิดของสำนักอรรถิภาวนิยมมีความประสงค์จะสร้างบุคคลโดยอาศัยความปรารถนาและความสนใจ ไม่ต้องการให้ใครมากำหนดชีวิต นอกจากตัวของตัวเอง และต้องการเป็นผู้สร้างด้วยตนเอง แนวคิดเรื่องการตรวจสอบตนเองบอกตนเอง เตือนตนเองด้วยการดูที่ตัวเราเป็นหลัก

สำนักอรรถิภาวนิยมจัดเป็นแนวคิดปัจเจกนิยม หากพิจารณาแล้วก็เป็นแนวคิดที่พยายามให้คำตอบแก่สังคมว่าปัจเจกนิยมนั้นไม่ได้เป็นแนวคิดที่เห็นแก่ตัวแต่เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดปัจเจกบุคคลเพื่อกล่าวถึงควมมีเสรีภาพของบุคคลที่จะเลือกในการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกัน ลักษณะของแนวคิดทั้งสองนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์เลือกที่จะกระทำ และไม่กระทำ แต่มนุษย์จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลที่เกิดตามมาด้วย หากดูแนวคิดที่กล่าวมาแบบไม่ได้วิเคราะห์อะไรเลยก็จะเข้าใจว่าเป็นแนวคิดที่สับสน แต่การแสดงออกของความเป็นเสรีภาพของปรัชญาสำนักอรรถิภาวนิยมจัดเป็นเสรีภาพเฉพาะ และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท มีแนวคิดอยู่สองประการเช่นกัน ที่เป็นแนวคิดแบบปัจเจกบุคคลที่มองมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีความสามารถในการที่จะบรรลุธรรมสูงสุดได้ แล้วบุคคลที่แสดงไว้มีอยู่ ๔ ประเภท อันมีผู้ที่สามารถเข้าใจได้จับคู่พร้อมกับผู้ที่สามารถเข้าใจต่อเมื่อขยายความให้ฟัง และผู้ที่พอจะแนะนำได้พร้อมด้วยผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบท คือ พญชชนะจาก ๔ ประเภท จึงเป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นสิ่งเฉพาะบุคคลดังที่กล่าวมาแล้วในลักษณะของปัจเจกบุคคลของพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาท เป็นปัจเจกนิยมที่เป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาตนเองตามหลักต่าง ๆ เช่น หลักของปฏิจางสมุปบาท และความเป็นมนุษย์ที่อยู่ภายใต้กฎของกรรม เพราะหลักแนวคิดที่กล่าวมานี้ เป็นระบบการพัฒนาตนมนุษย์ สู่ความเป็นปัจเจกนิยม แต่ปัจเจกนิยมแบบพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นปัจเจกนิยมในการอยู่กับสังคม และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่สำคัญ จึงเป็นการเคารพความเป็นมนุษย์ โดยมองมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

ที่สุดแล้วพุทธปรัชญาเถรวาทจะอธิบายหลักคำสอนในรูปแบบใด อย่างไรก็ตามท้ายที่สุดแล้วก็ต้องย้อนกลับมาสู่แนวคิดปัจเจกนิยมอยู่ดี เพราะถ้าหากความเป็นปัจเจกนิยมมีอยู่แก่บุคคลนั้นก็จะไม่ยึดติดในโลกธรรม แล้วใช้ชีวิตอยู่ในท่ามกลางของการรู้เท่าทันปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงทำให้ผู้ที่มีแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยม เป็นผู้ที่ไม่ยึดติดกับรูปธรรมอีกต่อไป ปัจเจกนิยมแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จึงเป็นแนวคิดที่มองว่าที่สุดแล้วพุทธปรัชญาเถรวาทมองความไม่แน่นอนของชีวิต จึงเกิดแนวคิดที่กล่าวถึงความเข้าใจถึงธรรมชาติของแต่ละบุคคลในรูปแบบต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และหลักธรรมต่าง ๆ จากแนวคิดของนักคิดต่าง ๆ ที่เป็นนักคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท และแนวคิดของสำนักอรรถกถาจารย์ที่เป็นแนวคิดของปัจเจกนิยม และปัจเจกบุคคลในการแสดงเสรีภาพตามแนวคิดของตะวันตกจะเป็นการนำเสนอในจุดที่ไม่กว้างและเป็นแนวคิดที่สุดโต่ง แต่ในแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการพัฒนาที่ตนเองก่อนก็จริง แต่ถึงอย่างไรก็มีการแสดงออกให้เห็นว่า ปัจเจกนิยมมีความสำคัญมากในด้านการพัฒนา มนุษย์ กับสังคม และโลกอย่างมีคุณค่า

จากการศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมของปรัชญาสำนักอรรถกถาจารย์ และแนวคิดปัจเจกนิยมของพุทธปรัชญาเถรวาท ผ่านหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงความต่างและความสอดคล้องของสองแนวคิดในเรื่องปัจเจกนิยม พร้อมด้วยแนวคิดปัจเจกบุคคล และความมีเสรีภาพในการคิดและแสดงออกของมนุษย์ ต่อมนุษย์ด้วยกันนี้ ยังไม่ครอบคลุมแนวคิดที่มีปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วยเหตุนี้หากผู้สนใจศึกษาเรื่องเกี่ยวกับปัจเจกนิยมควรศึกษาเรื่องต่อไปนี้ คือ

๑. ศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญามหายาน
๒. ศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญาวัชรยาน
๓. ศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในพุทธปรัชญานิิกายเซ็น
๔. ศึกษาแนวคิดปัจเจกนิยมในคณะสงฆ์ไทย

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. **พุทธปรัชญา มติการมองโลกและชีวิตตามความจริง**. โครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. ๒๕๕๓.
- เดือน คำดี. **ปัญหาปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ทฤษฎีกับพุทธศาสนา**. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.
- ปานทิพย์ สุภนกร. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๒.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. (ประยูร ธมมจิตโต). **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ. ๒๕๕๑.
- พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม. ๒๕๔๔.
- พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา. **อังกฤษ – ไทย**, ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๘.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. **วิธีแห่งกลไกแบบพุทธ อภิปรัชญาของพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๙.
- พระทักษิณคณาธิกร. **ปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๔.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์, ดร.). **พุทธปรัชญา**. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับอารยธรรม-หน่วยที่ ๑-๗**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๔.
- รัตน์ ปัญญาภา “ศักดิ์ศรีมิติตะวันตกไทย และพระพุทธศาสนา” **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๓๑**.
- วศิน อินทสระ. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ขวณพิมพ์, ๒๕๓๗.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. อักษรเจริญทัศน์ กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๒.
- สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๓๘.

สนิท ศรีสำแดง. **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

JEAN-PAUL SATRE. **ปรัชญาเอ็กซิสตองเซียลิสม์**. โดย ศักดิ์ชัย หิรัญทวี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
วไล, ๒๕๒๖.

Jean-Paul Sartre. Existentialism is a Humanism. translated by Carol Macomber. London:
Yele University press. 2007